

HET VOORKOMEN VAN DE BELANGRIJKSTE
GANZEN- EN ZWANENSOORTEN
IN DE NOORDPOLDER TE VELD/MAATPOLDER
(1991-1998)

TOELICHTING OP DE BRIEF AAN
DIENST LANDELIJK GEBIED UTRECHT
(DD:16-10-1999)

OPGESTELD NAMENS BESTUUR
VOGELWERK GROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

M. VAN HOUTEN
BAARN
JANUARI 2000

Vogelwerkgroep het Gooi e.o.

INHOUDSOPGAVE

1. Totstandkoming
2. Inleiding
3. Telmethode
4. Zwanen
 - Knobbelzwaan
 - Wilde Zwaan
 - Kleine Zwaan
5. Ganzen
 - Kolgans
 - Grauwe Gans
6. Wettelijke status
7. Bedreigingen & conclusies
8. Tot slot
9. Dankzegging
10. Literatuur

Bijlagen

- Bijlage 1 Ligging van polderreservaat Noordpolder te Veld-
Maatpolder binnendijks
- Bijlage 2 Ligging van de speciale beschermingszone,
Vallend onder de Vogelrichtlijn
- Bijlage 3 Plankaart 2 (Bureau Waardenburg bv)

1. TOTSTANDKOMING

De aanleiding voor dit rapport is een reactie op het rapport "Natuurontwikkeling in Eemland *inrichtingsplannen voor de begrensde reservats- en natuurontwikkelingsgebieden*" (1999). Het laatst genoemd rapport is opgesteld door Bureau Waardenburg, in opdracht van de Dienst Landelijk Gebied in de provincie Utrecht.

Ons rapport dient beschouwd te worden als aanvulling op de eerder verzonden brief van het Bestuur van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken aan de Dienst Landelijk Gebied Utrecht (dd: 16-10-1999).

In het algemeen zijn wij tevreden met het feit dat de verschillende deelgebieden in hun onderlinge samenhang worden ontwikkeld. Ook dat het toekomstige beheer zo extensief mogelijk wordt en de natuurlijke processen alle ruimte krijgen spreekt ons zeer aan.

Het lijkt er dus op dat het streven erop gericht is op het behoud en zelfs versterken van de bijzondere natuurwaarden van het totale gebied.

Desondanks zijn wij nogal teleurgesteld over een aantal recreatieve voorzieningen, die in het inrichtingsplan zijn opgenomen.

Eemland is een landschap met een hoge natuurlijke uitstraling. Deze wordt veroorzaakt door de uitgestrektheid en vogelrijkdom van het grootschalige gebied.

De huidige mate van recreatief gebruik in Eemland is vrij laag. Dit komt onder andere doordat de terreinen alleen via de openbare wegen te bekijken zijn. Mede hierdoor behoort Eemland tot de belangrijke weidevogelgebieden in ons land en is het gebied van belang als rust- en foerageergebied voor trekvogels en wintergasten.

Wij hopen dan ook dat de hiernavolgende verzamelde informatie over zwanen en ganzen bruikbaar is om de voorgestelde recreatieve voorzieningen nog eens tegen het licht te houden.

2. INLEIDING

Sinds 1972 worden door een groep leden van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken regelmatig vogeltellingen uitgevoerd in de Eempolders westelijk van de rivier de Eem. Oorspronkelijk werden de tellingen alleen in de Noordpolder te Veld en de Zuidpolder te Veld gehouden, maar sinds 1984 is ook het restant van de Oostermeent aan de oostzijde van Huizen daaraan als telgebied toegevoegd.

Het telgebied behoort voornamelijk tot de gemeente Eemnes en ligt voor het grootste deel in de provincie Utrecht. Het deel dat ten noorden van de Gooyergracht gelegen is, ligt in de Noord-Hollandse gemeente Blaricum (zie bijlage 1).

De tellingen werden destijds in de eerste plaats gestart om de ontwikkelingen van de vogelstand in het gebied te kunnen volgen. Er waren eigenlijk weinig concrete gegevens bekend. De aanleiding voor het opzetten van de tellingen waren de plannen voor ruilverkavelingen die voor het gebied werden voorbereid.

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van de telresultaten in de Noordpolder te Veld/Maatpolder binnendijs over een periode van acht jaar. Deze periode loopt van 1991 tot en met 1998.

Het betreft een aantal watervogelsoorten welke voornamelijk als wintergast het gebied aandoen. Dit betreft de volgende soorten:

- * Knobbelzwaan
- * Wilde Zwaan
- * Kleine Zwaan
- * Grauwe Gans
- * Kolgans

Van deze groep vogels zijn de gegevens in dit verslag samengevat in een aantal tabellen en grafieken, waardoor de ontwikkelingen in de aantallen gedurende de telperiode van acht jaar duidelijker worden.

Hoewel de genoemde soorten verspreid in de hele Noordpolder te Veld en de Maatpolder zijn waargenomen, is de ervaring dat de meeste ganzen en zwanen zich in het toekomstig begrensde reservaat- en natuurontwikkelingsgebied ophouden.

3. TELMETHODE

De tellingen werden gedurende het gehele jaar gehouden, met een vaste telfrequentie van één maal in de veertien dagen. De tellingen werden uitgevoerd door alle openbare wegen in het gebied te volgen. Daarbij werden alle soorten en hun aantallen genoteerd. Per telgebied werd het totaal aantal van elke soort ingevuld op een telformulier

4. ZWANEN

KNOBBELZWAAN

Fenologie

De in de Noordpolder te Veld/Maatpolder getelde Knobbelzwanen kunnen zowel broedvogels, doortrekkers als wintergasten zijn. De grootste aantallen worden gemiddeld in december en januari waargenomen.

Aantallen

De jaarmaxima varieerden van 975 (1993) tot 1850 (1998). Er is sprake van een positieve trend. De seizoenmaxima worden met name bepaald door de strengheid van de winter. Cultuurgrassen zijn de voornaamste voedselbron. Daarnaast worden in zomer en herfst waterplanten gegeten in de talrijke sloten in de uitgestrekte graslandpolder.

WILDE ZWAAN

Fenologie

In de Noordpolder te Veld/Maatpolder is de Wilde Zwaan een uitgesproken wintergast. De soort komt in relatief kleine aantallen voor. Voor Nederland speelt de Wilde Zwaan in de meeste winters ook een bescheiden rol als overwinteringgebied.

Aantallen

De jaarsmaxima varieerden van 10 (1993) tot 275 (1997). De Wilde Zwaan piekt is sommige winters omdat het normale overwinteringgebied, het Oostzeegebied, dan ongeschikt wordt en de soort meer naar West-Europa trekt, dit was begin januari 1994 en half februari 1995 het geval. Er is sprake van een positieve trend. De seizoensmaxima worden met name bepaald door de strengheid van de winter. De Wilde Zwanen foerageren vooral op grasland.

KLEINE ZWAAN

Fenologie

In de Noordpolder te Veld/Maatpolder is de Kleine Zwaan meer een wintergast dan doortrekker. De eerste exemplaren arriveren half oktober, waarna de gemiddelde aantallen blijven stijgen tot in november. Ook in maart zijn er meestal nog veel aanwezig. Begin april verlaten de meeste Kleine Zwanen het gebied.

Aantallen

De maxima per winter varieerden van 900 (1997) tot 6900 (1993). Er is sprake van een negatieve trend.

Mogelijke reden hiervan kan zijn dat recent zich in de Randmeren en in het IJsselmeergebied een herstel van de waterplantvegetaties aftekent en worden in het najaar na een afwezigheid van vele jaren grote aantallen aquatisch foeragerende Kleine Zwanen aangetroffen. Nieuw is dat de vogels daarbij naast wortelknolletjes van schedefonteinkruid ook de Kranswievelden benutten.

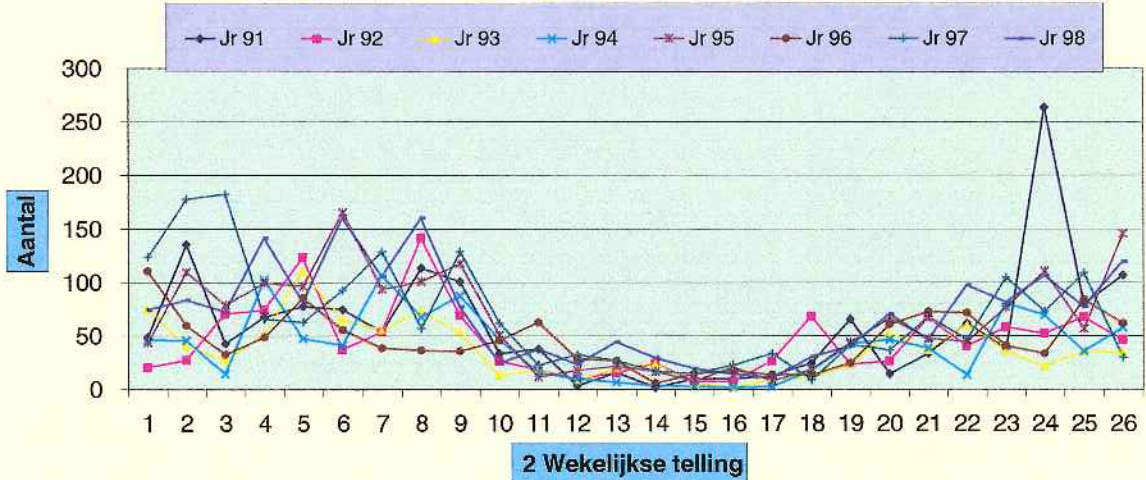
Na het afnemen van dit voedselaanbod in de Randmeren gaan de Kleine zwanen in toenemende mate in de polders grazen. Ook door de uitvoering van de recente ruilverkaveling is de betekenis van het Eemland als pleisterplaats mogelijk negatief beïnvloed door boerderijbouw en overige onrust in delen van het gebied. De wintertotalen staan tevens sterk onder invloed van het weerbeeld; bij strenge vorst wijken veel Kleine Zwanen uit naar Groot-Brittannië.

Betekenis Noordpolder te Veld/Maatpolder

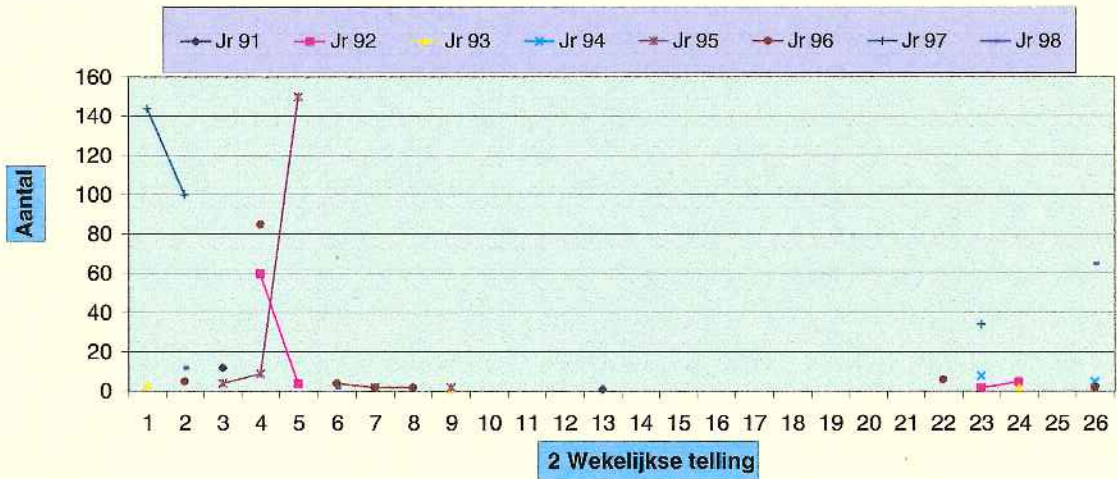
Van de 46 pleisterplaatsen in ons land waar gemiddeld over 1985-1994 meer dan 1% van de Noordwest-Europese *flyway*populatie is geteld, staan de Eempolders als totaal op een vierde plaats. Zelfs het relatieve kleine Noordpolder te Veld/Maatpolder is van internationale betekenis als overwinteringsgebied voor Kleine Zwanen. De 1%-norm van 170 exemplaren wordt ieder seizoen (meerdere malen) overschreden en in 1995 zelfs acht maal.

Het onderhavige gebied zal zeer belangrijk zijn als het hierboven beschreven voedseltekort in het Eemmeer toeneemt, als voedselgebied.

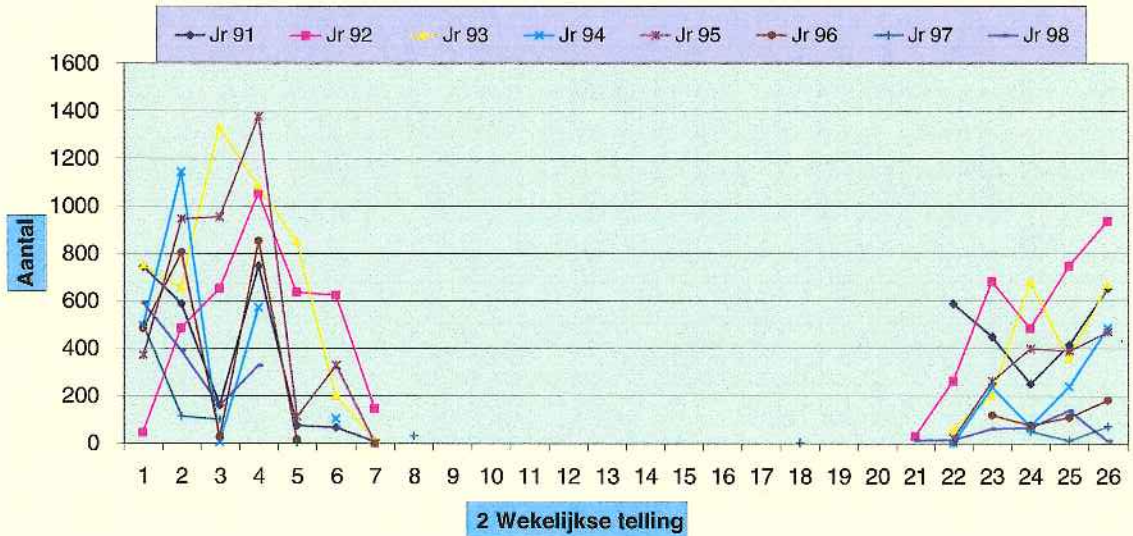
Knobbelzwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

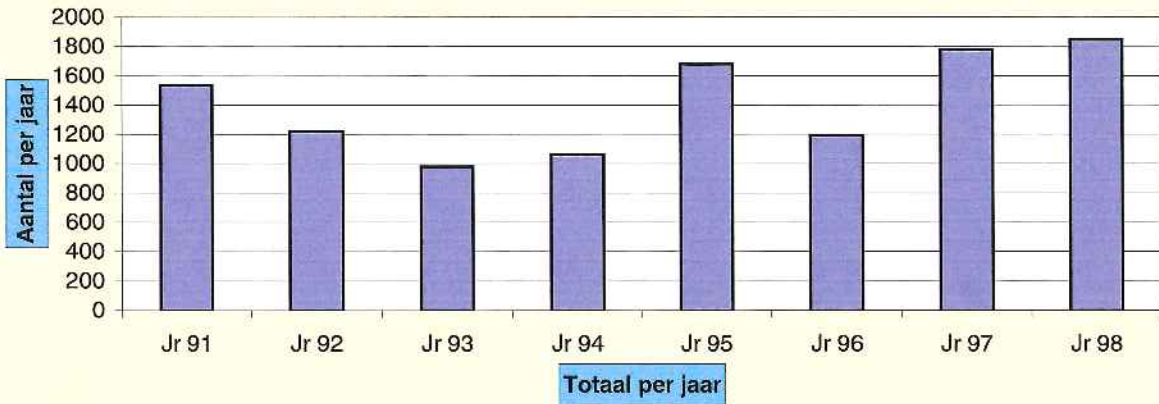
Wilde Zwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

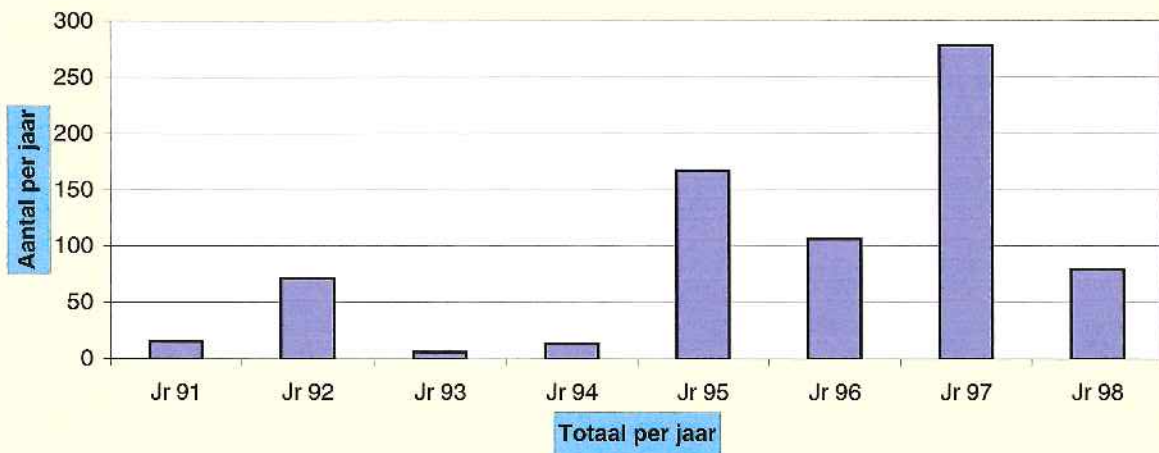
Kleine Zwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

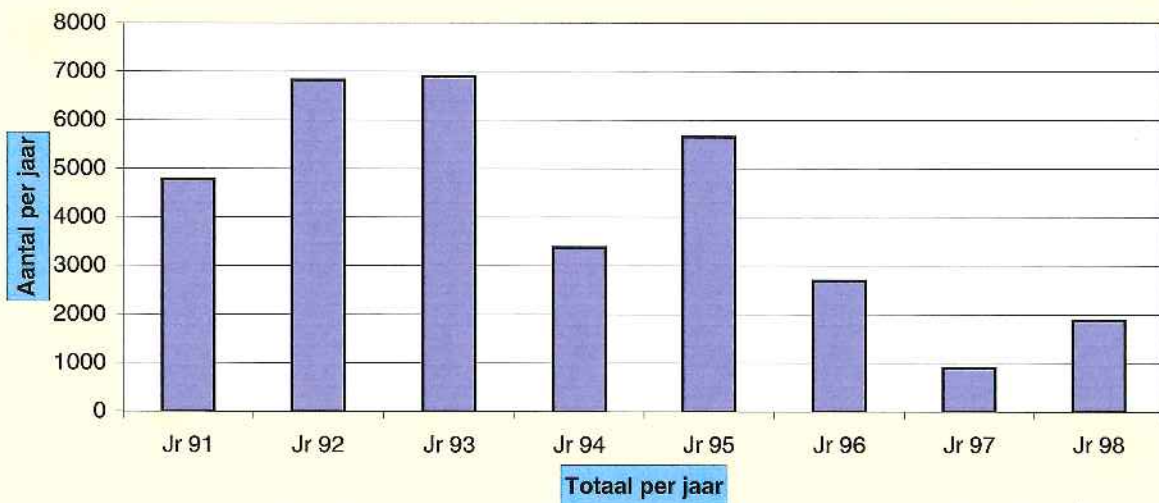
Knobbel Zwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

Wilde Zwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

Kleine Zwaan Noordpolder te Veld (Eemnes)

5. GANZEN

KOLGANS

Fenologie

De eerste Kolganzen worden eind oktober waargenomen waarna de aantallen tot eind november beperkt blijven. Daarna nemen de aantallen toe.

De meeste Kolganzen verlaten het gebied tussen eind februari en begin april.

Aantallen

De maxima per jaar varieerden van 1000 (1992) tot 28000 (1997). Vanaf 1996 is er sprake van een positieve trend.

Weersomstandigheden kunnen een belangrijke invloed hebben. Tijdens strenge winters zal het Eemmeer vrijwel nooit geheel dichtvriezen waardoor er drinkwater beschikbaar blijft, dat voor ganzen van essentieel onderdeel voor de spijsvertering is. Ook de plas/dras-situaties in Eemland kunnen grote aantallen Kolganzen aantrekken, die er zowel foerageren als overnachten.

GRAUWE GANS

Fenologie

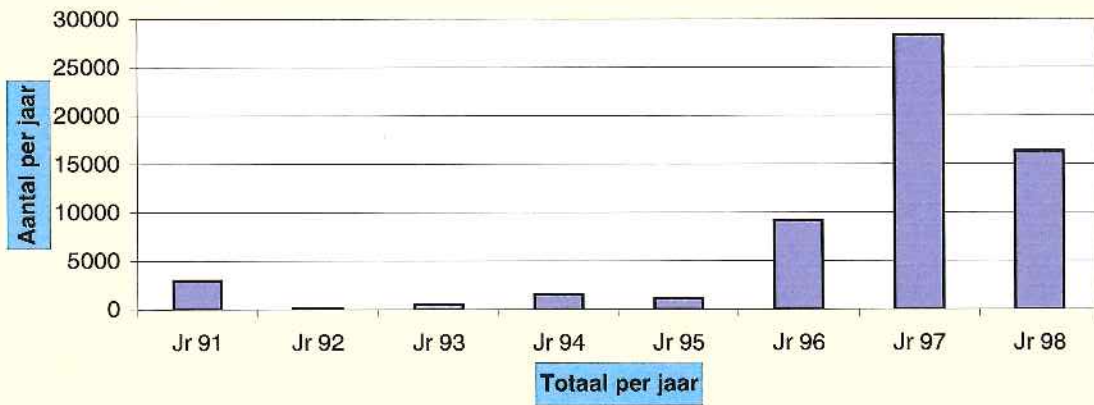
De getelde Grauwe Ganzen kunnen zowel doortrekkers als wintergasten zijn. Ze pleisteren in het gebied tijdens de najaarstrek en in mindere mate tijdens de voorjaarstrek.

Foeragerende vogels worden ook buiten de wintermaanden waargenomen. Dit kunnen broedvogels zijn uit het nabijgelegen Eemmeer en Flevoland.

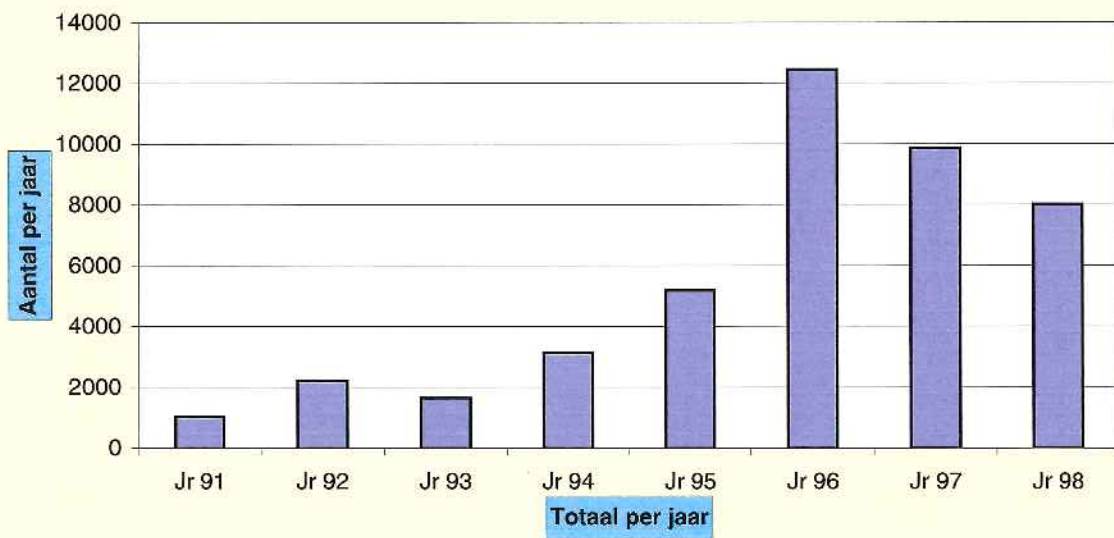
Aantallen

De maxima per jaar varieerden van 1000 (1991) tot 12500 (1996). Er is geen sprake van een duidelijke negatieve of positieve trend.

Kolgans Noordpolder te Veld (Eemnes)

Grauwe gans Noordpolder te Veld (Eemnes)

6. WETTELIJKE STATUS

Bij besluit dd. 18-11-1194, no. NBLF948511, is het gebied Eemmeer, Gooimeer en IJmeer aangewezen als speciale beschermingszone, vallend onder de Vogelrichtlijn. Een deel van de Noordpolder te Veld en een deel van de Maatpolder vallen daar ook onder (bijlage 2). Juist in die delen worden de recreatieve voorzieningen aangelegd.

7. BEDREIGINGEN & CONCLUSIES

De Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken keert zich tegen de gepresenteerde plannen voor wat betreft de recreatieve voorzieningen, vermeld in het rapport "Natuurontwikkeling in Eemland *inrichtingsplannen voor de begrensde reservats- en natuurontwikkelingsgebieden*".

Aan de hand van de cijfers op de plankaart (bijlage 3) zullen de voorgestelde wandel- en fietspaden besproken worden.

- * Fietspad **14** en Wandelpad **15** geven met name in de winter verstoring. De noordelijk gelegen Gooyergracht is in de winter van belang voor vogels van open water. Vooral in perioden met vorst verblijven er daar veel, omdat elders alles is dichtgevroren. In dit gebied moeten ook de ganzen rust hebben.
- * Wandelpad **18** zou zeker na november afgesloten dienen te worden. Dit in verband met het verstoren van ganzen die er in het winterhalfjaar graag zitten. Echter ook de weidevogels zullen zich dan naar de kern van het gebied gaan terugtrekken.
- * Wandelpad **19** zou helemaal niet aangelegd mogen worden. In alle seizoenen vindt er verstoring plaats. In het broedseizoen is er dan als wandelpad 15 doorgaat verstoring van drie zijden die uitwerkt naar vijf kanten van het reservaat.

De voortdurende verstoring leidt ertoe dat de zwanen en ganzen naar de noordelijk gelegen polder Oostermeent gaan, in het deel tegen het Eemmeer aan. Daar wordt nog steeds gejaagd en dit zal zeker tot in de winter, met de jacht op hazen, doorgaan. Ook zullen de zwanen en ganzen zich ten oosten van de Zomerdijk gaan ophouden in het deel waar boeren hun bedrijf hebben. Dit zal zeker tot schadeclaims leiden. Voor het seizoen 1999/2000 is er zelfs al een vergunning verleend om op ganzen te schieten die de landerijen bezoeken.

Verstoring elders kan dus tot een onbedoelde vorm van jacht leiden.

De vogels zitten immers niet voor niets in het beschermde gebied van Natuurmonumenten.

De controle op de periodiek opengestelde wandelpaden zal in de praktijk mogelijk nihil zijn.

8. TOT SLOT

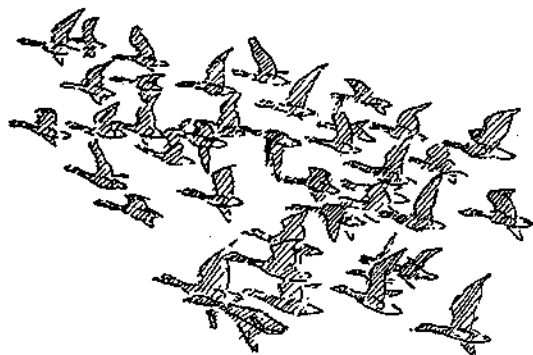
Een zeer zorgvuldig beheer van de polderreservaten is zowel uit ornithologisch als uit landschappelijk, botanisch en recreatief oogpunt wenselijk. Dat er in de afgelopen tien jaren veel gebieden in het Eemland zijn aangekocht is dan ook verheugend.

Om de huidige hoge waarden in stand te houden is rust essentieel. De diverse voorstellen, door u aangeduid met 'extensieve vormen van openluchtrecreatie', zullen niet kunnen voldoen aan de eisen die nodig zijn voor het behoud van de polderreservaten als broedgebieden voor met name weidevogels en als rust- en foerageergebied voor trekvogels en wintergasten.

In kwetsbare terreintypen, met name in de door u genoemde polderreservaten, kunnen beter geen recreatieve voorzieningen gecreëerd worden.

Het aantal recreanten met een diepgaander interesse in de natuur groeit, maar vormt nog steeds een kleine minderheid. De meerderheid zoekt alleen een groen 'decor' voor activiteiten als wandelen, fietsen en varen.

Met bovengenoemde feiten in acht nemende verzoeken wij er dan ook met klem op dat de voorgestelde recreatieve plannen opnieuw bekeken zullen gaan worden.

9. DANKZEGGING

- N.A. Klippel (Bussum), voor het ter beschikking stellen van de telgegevens van zwanen en ganzen van de al jaren lang lopende Eempoldertellingen.
- D.A. Jonkers (Blaricum), voor het kritisch doornemen van dit toelichtings-rapport.

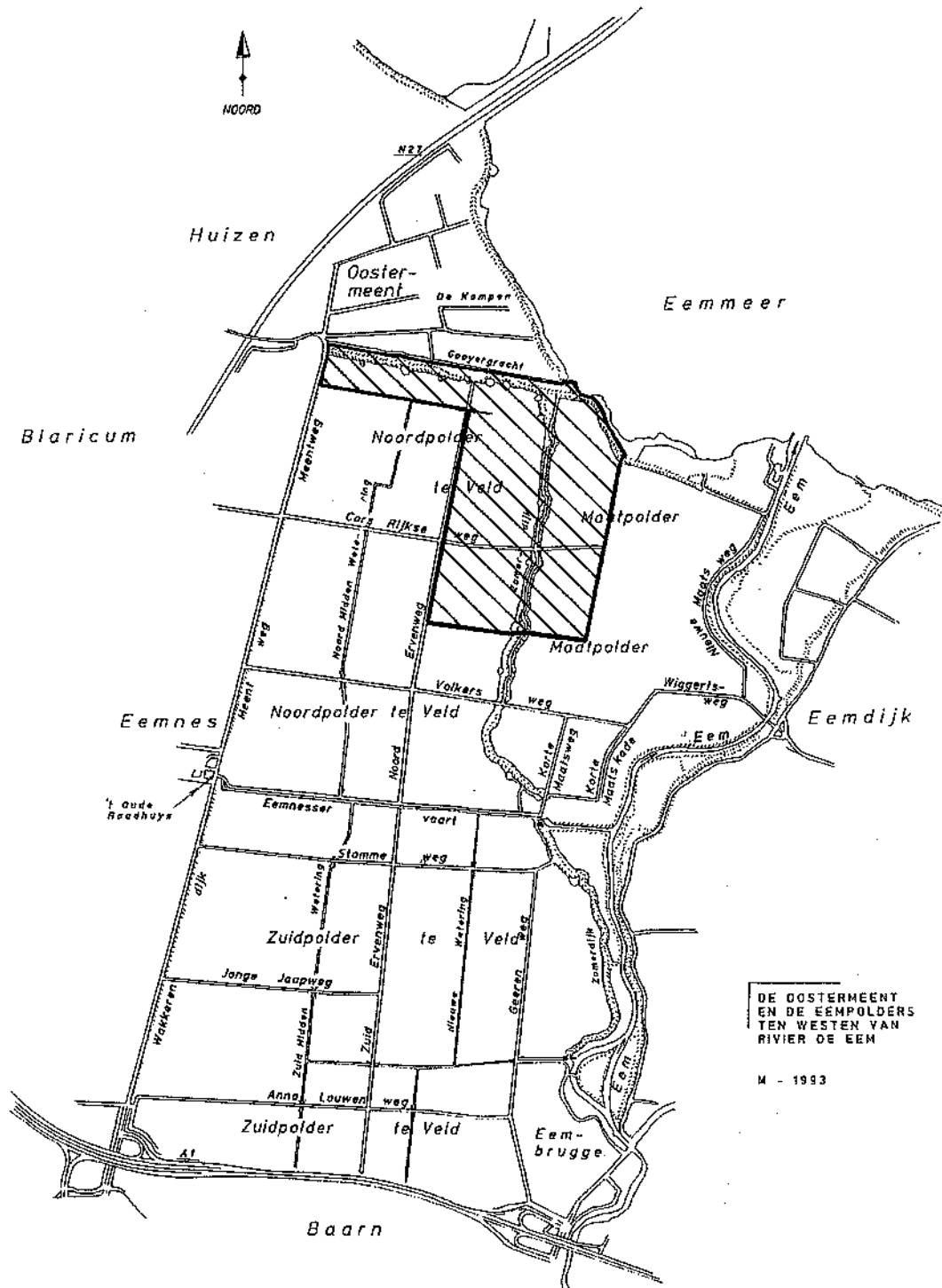
10. LITERATUUR

- Koffijberg, K., Voslamber B. & Van Winden E. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

- Bijlage 1** Ligging van polderreservaat Noordpolder te Veld-
Maatpolder binnendijks
- Bijlage 2** Ligging van de speciale beschermingszone,
Vallend onder de Vogelrichtlijn
- Bijlage 3** Plankaart 2 (Bureau Waardenburg bv)

Bijlage 1
 Ligging van polderreservaat Noordpolder te Veld /
 Maatpolder binnendijs

Bijlage 2
Ligging van de speciale beschermingszone,
vallend onder de Vogelrichtlijn

